

פרשת ויקהל-פקודי

СОВОКУПНОСТЬ ТВОРЧЕСТВА И ПОВИНОВЕНИЯ. ЧЕЛОВЕК И СТРОИТЕЛЬСТВО МИШКАНА

Хет а-эгель в ключья разорвал единство народа¹. Возникла масса группировок и мнений². Мишкан явился как тикун этой проблемы³. Тридцать девять мелахот, предпринятые при строительстве Мишкана, составили базу всех вообразимых действий и снова направили их к Творцу – источнику всякого единства⁴. В самом начале глава сообщает, что Моше собрал народ – ויקהל משה: вывел евреев из той разрозненности, в которой они оказались после хет а-эгель, дав возможность каждому принять участие в общем деле, либо принеся материалы для строительства Мишкана, либо непосредственно занимаясь этим строительством.

Говоря в главе פקודי о завершении этого процесса, стих указывает, что еврейский народ (как одно целое) выполнил все, предписанное Всевышним, – ויעשו בני ישראל ככל אשר יצוה ד'.⁵ Практически строили Мишкан только Бецалель и חכמי לב, а остальные участвовали в строительстве тем, что приносили материалы⁶. Но Тора подчеркивает здесь, что мы были одним целым – сделанное Бецалелем считалось сделанным всем народом⁷. Каждый из нас в отдельности не может непосредственно выполнять все заповеди (различные мицвот даны коэнам, левитам, мужчинам и т.д.), но все вместе – как народ – мы можем⁸.

---

¹ שפת אמת [תרל"ז] ויקהל משה כו' ... כי באמת ע"י החטא בעגל ניטל מהם האחדות

² אליהו קי-Тов, Книга нашего наследия, т.3, с. 243, глава «Сделай нам идола»:

...те немногие, кто еще сохранили связь с идолопоклонством, немедленно и полностью вернулись к нему...

Другая группа, более многочисленная, чем предыдущая... смотрела... со стороны... Третья группа состояла из людей, потрясенных ужасным зрелищем идолопоклонства... Они порицали и тех, кто служил идолу, и тех, кто бранил их за это, полагая, что все эти точки зрения равноценны. Четвертой была группа праведников в еврейском лагере.

³ שפת אמת, שם: וזה נתקן ע"י מלאכת המשכן שהוא התקרבות הנפרדים לקשר הכל בשורש האחדות

⁴ שפת אמת, שם: ולכן במשכן היי כל מיני ל"ט מלאכות שהוא שורש כל המעשים להחזירם אל מקור האחדות.

⁵ שמות לט (לב) ותכל כל עבדת משכן אהל מועד ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ד' את משה כן עשו:

⁶ אור החיים, שמות לט לב (פקודי): ויעשו בני ישראל וגוי' - והגם שלא עשו אלא בצלאל וחכמי לב

⁷ אור החיים, שם: כאן עשה הכתוב מחברת הכללות בקיום התורה, והראה כי בני ישראל יזכו זה לזה, והתורה נתנה להתקיים בכללות ישראל, כל אחד יעשה היכולת שבידו ויזכו זה לזה ... והוא מה שאמר הכתוב כאן ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה', כינה לכולם יחד מעשה כולם, הגם שמהם הביאו הנדבה, מהם עשו מלאכה, יאמר על כללותם שעשו הכל, וסמך מאמר זה למלאכת הבגדים, אשר עשאוים יחידים מישראל, להעירך כי [גם] על פרט זה יאמר שעשאוהו בני ישראל באין הבדל, ומעתה כל אחד מישראל הביא כל הייג מינים שבנדבה, ועשה כל המלאכות האמורות:

⁸ אור החיים, שם: ובוה מצאנו נחת רוח כי ה' צוה תרי"ג מצות, ומן הנמנע שימצא אדם אחד שישנו בקיום כולם, וזה לך האות, כהן ולוי וישראל, ונשים, יש מצות עשה בכהנים שאין מציאות לישראל לעשותם, ויש מצות לישראל שאינם בכהנים, וכן בלויים, וכן

Подобно этому כמוך לרעך ואהבת – כמוך – о благополучии моего соседа я забочусь как о собственном, ибо он не что иное, как часть меня¹. Мишкан был великим объединителем!

Особенно примечательно, что возвести Мишкан, строительство которого содержало весь спектр творческих действий человека (לט מלאכות), сумел народ рабов². Как получилось, что они оказались способны осилить столь высокий уровень самого изысканного мастерства? Ювелирные работы, сложное тканье и прочее – дела, требующие большого профессионализма. Где вчерашние рабы, познавшие свободу лишь в пустыне, научились таким вещам?³ Тут явно происходило что-то загадочное.

Участники строительства Мишкана делятся на три группы:

1. Люди, приносившие материалы.
2. Строители.
3. Руководители строительства: Бецалель и Оолиав.

С уважением говоря о них обо всех, Тора подчеркивает, что качества, побуждавшие их к действию, исходили из сердца. Эти люди были לב ונדבי לב.

1. Люди, приносившие материалы

Приношения для Мишкана на все времена создали модель еврейской поддержки Торы, хеседа и других общественных институтов. А-эмек давאר находит здесь первичный источник предоставления каждым евреем десятой части его доходов на благие цели⁴.

Комментируя начало главы «Трума» и возвращаясь к этой же теме в связи с началом главы «Насо», Раши говорит о трех видах трумы⁵. Приношения для корбанот и аданим представляют собой строго определенные обязанности, тогда как приношения для

בנשים, ומה מציאות יש ליחיד לקיימם להשלים תיקון לרמ"ח איבריו וש"י גידיו, אשר יכוונו להם, אלא ודאי שתתקיים התורה במחברת הכללות ויזכו זה מזה

¹ ואולי כי לזה רמז באומרו (ויקרא יט יח) ואהבת לרעך כמוך, פירוש לצד שהוא כמותך, כי בשלמו ייטיב לך, ובאמצעותו אתה משלים שלימותך, ואם כן אינו אחר אלא אתה עצמך וכאחד מחלקיך

² רמב"ן לא ב (כי תשא): כי ישראל במצרים פרוכים בעבודת חומר ולבנים לא למדו מלאכת כסף וזהב וחרושת אבנים טובות ולא ראו אותם כלל

³ רמב"ן שם: וטעם אשר נשאו לבו לקרבה אל המלאכה כי לא היה בהם שלמד את המלאכות האלה ממלמד או מי שאימן בהן ידיו כלל

⁴ העמק דבר לה כד: כל מרים תרומת כסף ונחשת הביאו את תרומת ה'. אין הלשון מדויק וגם משונה מבכל הדברים במש"כ בכסף ונחשת כל מרים. דמשמעו חלק מהכל כמו בתרומה וחלה דכתיב בהו תרומה ומש"ה דרשינן עוד ראשית ששריה ניכרין כדאיתא בחולין דקל"ז. ... והטעם שמעולם היה מנהג ישראל ליתן תרומה מעסקיהם לצדקה כדי שיצליח העסק. כמבואר בתנחומא פ' ראה עשר תעשר. עשר בשביל שתתעשר מכאן נהגו פרגמטוטין להפריש א' מעשרה מעמליהן לעמלי תורה וידוע שעיקר מסחור הוא בכסף ונחשת כי רוב המטבעות מהם כידוע ר"פ הזהב. מש"ה כתיב כל מרים שהנהיג עד כה להרים תרומת כסף ונחשת כדי להצליח עסקיו והיה מנהגו ליתן לעניים וכדומה. ועתה הביאו את תרומת ה' נתנו זו התרומה לתרומת ה'. אבל בזהב כתיב תנופה שלא הי' מורם משארי זהב שיש לו שיצליח בהם אלא זה בפ"ע הניף לה':

⁵ כה ב ד"ה תקחו את תרומתי ול טו ד"ה לכפר על נפשתיכם

Мишкана, о которых (и только о которых) говорится в «Ваякель»¹, были добровольными и не очерченными по объему и содержанию². На простом уровне это отражает тот факт, что люди всегда гораздо охотнее дают деньги на строительство (Мишкана), чем на текущие расходы (корбанот) или на вещи менее романтические и эффектные (аданим)³.

Женщины категорически отказались участвовать в создании тельца и получили в награду празднование Рош-ходеш, напоминающее об этом⁴. Теперь они показали, что их предыдущий отказ пожертвовать свои украшения на создание идола объяснялся не корыстью, не материальными интересами, а истинной приверженностью Б-гу. Теперь, когда речь шла о Мишкане, они охотно и щедро расставались со своими лучшими кольцами и ожерельями⁵.

Тора определяет этих людей по-разному: одних она называет נשאו לבם⁶, других – נדיבי לב, נדבה רוחו⁷. Мальбим⁹ рассматривает различие между недив лев и недив руах. Лев, – говорит он, – орган, который порождает мотив действия, а руах – это мысли и представления человека о данной проблеме. Недивей лев могут даже не иметь четкой концепции благодеяния, но тем не менее они щедры, потому что их натура не противится этому, они могут испытывать наслаждение, давая цдаку. Есть состоятельные люди, которые любят давать другим, не всегда даже зная, кому именно они дают. Другие, недивей руах, – более рациональны: им необходимо хорошо понимать, на что именно пойдут их средства.

Оба эти типа людей участвовали в создании Мишкана¹⁰. Главное в понимании обоих типов, – говорит Ор-а-хаим, – то, что и тот, и другой – добровольные дарители. Это

---

¹ רמב"ן

² לה קחו מאתכם תרומה לדי' כל נדיב לבו יביאה את תרומת די' וג ספורנו: לא ילכו גבאים לגבותה בזרוע

³ ר' חיים מבריסק

⁴ טור או"ח סי' תיז

⁵ לה כב: ויבאו האנשים על הנשים וגו' ובעת זקנים מבעלי התוסי': כלומר לשלול מהם תכשיטיהן כדכתיב חח ונזם ואעפ"כ הנשים שמחות וזהירות במלאכת שמים כדכתיב וכל הנשים אשר נשאו לבן אותנה לפיכך זכו הנשים שלא לעשות מלאכה בראש חודש לפי שבמעשה העגל לקחו תכשיטיהן בעל כרחן כדמשמע מדכתיב ויתפרקו וגו' ובמעשה המשכן שמחו בנתינה לפיכך נתן להם ר"ח ליו"ט וני"ל דזהו ראש חדש ניסן שבו הוקם המשכן ואגב אותו ראש חדש משמרות כל ראשי חדשי השנה

⁶ שמות לה כא: לה כא: ויבאו כל איש אשר נשאו לבו וגו'

⁷ שמות לה כא: ויבאו כל איש אשר נשאו לבו וכל אשר נדבה רוחו אתו הביאו את תרומת די' למלאכת אהל מועד ולכל עבודתו ובגדי הקדש

⁸ שמות לה כב: ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב וגו'

⁹ מלבי"ם לה: כא

¹⁰ באו כל איש אשר נשאו לבו, שכח המושל והבחירה שלו התנדב ברצון טוב, וכל אשר נדבה רוחו מאשר צייר ברוחו תועלת הנדבה הזאת וגודל ענינה (ע"ש שהאריך)

было т'רומת ד'. Мицвот Всевышнего выстроены таким образом, что в ходе их выполнения физические действия приводят к новым духовным высотам – при условии, что они осуществляются как добровольный акт, как акт, который с нашей стороны выражает абсолютное желание и готовность¹.

Но приношения были не просто определенной материальной ценностью. Каждый еврей давал то, что было особенно важно для него, что что-то значило для его натуры и соответствовало его характеру². Это были вещи, с которыми труднее всего расстаться³, но суть тут – в направленности всех этих энергий к святости. Поэтому сказано: קחו מאתכם ותרומה ל' (а не תנו) – человек должен взять от себя что-то, что неразличимо его существу. Такое приношение было как бы посвящением себя (מאתכם)⁴. Стих говорит также: כל נדיב לבו יביאה – *всякий побужденный своим сердцем пусть принесет это* (вместо ожидаемого ת'רומת ד' (יביא את תרומת ד'). Потому что «это», которое должно быть принесено, подразумевает в действительности их сердца⁵. Вот почему Тора так подробно, во всех деталях, описывает дары, принесенные мужчинами⁶, женщинами⁷ и главами колен⁸. Ибо каждый такой дар отражает их любовь к Всевышнему, каждый материальный предмет, что дорог их душе, эту душу Всевышнему и дарит⁹.

---

¹ אור החיים לה: יביאה את תרומת ה' פסוק זה מראה באצבע כי לבד המורגש יש המושכל, והוא מאמרם ז"ל כי מעשה התרומה מושכל היא בחינת השכינה כי לה יקרא תרומת ה', ועל ידי מעשה התרומה יפעיל בה דבר טוב ויחבר אוהל בל ימוט, ועיקר הרצון במעשה הוא המושכל, והוא אומר יביאה, פירוש יביא לבחינה הנעלמת עם תרומת ה', וביאר הכתוב מי הוא אשר יביאה, ואמר כל נדיב לבו, פירוש העושה דבר מנשיאות הלב, אשר ידבנו לבו לצד התנועעות הרוחנית השוכן בלב בחשק הדבר, יפעיל במושכל נעלם, אבל אם יביא התרומה בלא נדיבות לב אין זה פועל במושכל:

² נתיבות שלום, ויקהל, כל נדיב לבו יבאנה: וענין תרומת המשכן היה שכל יהודי נתן את הדבר המיוחד לו לפי טבעיותו ולפי תכונות נפשו

³ נתיבות שלום, שם: את שתשוקת לבבו מיוחדת אליו ובכדי לוותר ע"ז נצרך לשבר את תאוותיו ואהבותיות

⁴ נתיבות שלום, שם: מדוע כתיב קחו ולא תנו, וכן מאתכם הוא לשון לכאורה. כן צ"ב הלשון יביאה, מדוע לא כתיב יביא את תרומת ד'.

⁵ נתיבות שלום, שם: וזהו אומר קחו מאתכם ... שקחו מעצותכם, ע"י שתמסרו את הדבר האהוב ביותר לתרומת המשכן, שבזה תקריבו את עצמותכם תרומה לד'.

⁶ נתיבות שלום, שם: וזהו אומר כל נדיב לבו יביאה, (מדוע לא כתיב את תרומת ד'), שזאת גופא יביא תרומה, את נדיבות לבבו, את רגשותיו ואהבתו ואת תאוותיו לתרומת ד'.

⁷ שמות לה (כא) ויבאו כל איש אשר נשאו לבו וכל אשר נדבה רוחו אתו הביאו את תרומת ד' למלאכת אהל מועד ולכל עבודתו ולבגדי הקדש: ... (כג) וכל איש אשר נמצא אתו תכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים וערת אילם מאדמים וערת תחשים הביאו: (כד) כל מרים תרומת כסף ונחשת הביאו את תרומת ד' וכל אשר נמצא אתו עצי שטים לכל מלאכת העבדה הביאו:

⁸ שמות לה (כב) ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב הביאו חח וזום וטבעת וכומז כל כלי זהב וכל איש אשר הניף תנופת זהב לד': ... (כה) וכל אשה חכמת לב בידיה טוו ויביאו מטוה את התכלת ואת הארגמן את תולעת השני ואת השש: (כו) וכל הנשים אשר נשא לבן אתנה בחכמה טוו את העזים: ... (כז) כל איש ואשה אשר נדב לבם אתם להביא לכל המלאכה אשר צוה ד' לעשות ביד משה הביאו בני ישראל נדבה לד':

⁹ שמות לה (כז) והנשאים הביאו את אבני שהם ואת אבני המלאים לאפוד ולחשן: (כח) ואת הבשם ואת השמן למאור ולשמן המשחה ולקטרת הסמים:

¹⁰ נתיבות שלום, שם: שכל אחד הביא את הדבר הגשמי השייך אליו לשורש נשמתו ... וכל כלל ישראל מסרו את מלא מדת האהבה שלהם להשי"ת

2. СТРОИТЕЛИ

Тора называет мужчин и женщин, строивших Мишкан, – חכמי לב¹, людьми, исполненными רוח חכמה², что Рамбан объясняет как נושאי לב³. Последнее подразумевает, что речь идет о людях в особом состоянии. Им недоставало технических навыков для этой работы, при том, что не было никого вокруг, кто мог бы их научить. Это была масса невежественных вчерашних рабов⁴ с огрубевшими руками, не подходящими для тонкой работы, необходимой в данном строительстве⁵. Все, что они могли предложить, – это горячее желание⁶ и инстинктивную мудрость⁷. Однако как-то они нашли в себе ресурсы взяться за эту работу, требующую высокого профессионализма, и довести ее до конца⁸. Это был непостижимый успех, достигнутый с помощью Б-га. Согласно Кли якар, Моше-рабейну наделил этих людей частью своей великой мудрости⁹.

Стих говорит:

לו ויקרא משה אל בצלאל ואל אהליאב ואל כל איש חכם לב אשר נתן ה' חכמה בלבו כל אשר נשאו לבו לקרבה אל המלאכה לעשת אתה :

А-эмек давар считает, что ключ к пониманию стиха надо искать в словах אשר כל לבו נשאו. Страстное желание сердца сделать то, что кажется невозможным, открыло их для Б-жественного вдохновения, а оно привело их к пониманию, что надо делать¹⁰.

---

¹ לה י: וכל חכם לב בכס יבאו ויעשו את כל אשר צוה ד' לה כה: וכל אשה חכמת לב בידיה טוּוּ וגו' כח ג (תצוה): ואתה תדבר אל כל חכמי לב אשר מלאתיו רוח חכמה ועשו את בגדי אהרון לקדשו לכהנו לי לא ו (כי תשא): ... ובלב כל חכם לב נתתי חכמה לו א (ויקהל): וכל איש חכם לב

² כח ג (תצוה): ואתה תדבר אל כל חכמי לב אשר מלאתיו רוח חכמה ועשו את בגדי אהרון לקדשו לכהנו לי

³ רמב"ן לה כא: ד"ה ויבאו כל איש אשר נשאו לבו: על החכמים

⁴ רמב"ן לא ב (כי תשא): כי ישראל במצרים פרוכים בעבודת חומר ולבנים לא למדו מלאכת כסף וזהב וחרושת אבנים טובות ולא ראו אותם כלל

⁵ רבינו בחיי לא ב (כי תשא): ואילו היו בהם חכם ובקי במלאכה אחת היה ראוי שישכחנה בהתעסקו במלאכת החומר והלבנה וגו' וכמו שהסביר הרמב"ן שם: בבא ידיהם תמיד בטיט ורפש לא יוכלו לעשות בהם אומנות דקה ויפה

⁶ רמב"ן שם: וטעם אשר נשאו לבו לקרבה אל המלאכה כי לא היה בהם שלמד את המלאכות האלה ממלמד או מי שאימן בהן ידיו כלל

⁷ הגמ' בברכות (נה). מדייק מלב כל חכם לב שאין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה כבר

⁸ רמב"ן שם: אבל מצא בטבעו שידע לעשות כן

⁹ כלי יקר כח ג ד"ה ואתה תדבר אל כל חכמי לב: הזכיר כאן שמי נוכחיות ואתם תדבר, לפי שכל חכמי לב קבלו האצילות מן משה כמ"ש ואצלת מן הרוח אשר עליך ושמת עליהם, וכן כל עושי המלאכה אשר היו בצל קל קבלו שפע החכמה באמצעות משה ... לכך נאמר ואתה, ממהות עצמותך

¹⁰ העמק דבר לו ב: אשר נתן ה' חכמה בלבו. ומפרש המקרא היאך שייך נתינת חכמה בלב. הרי הכל ב"ש חוץ מיראת שמים ע"כ מפרש כל אשר נשאו לבו וגו' זהו ג"כ חכמת הלב לבטח שיצליח בזו הפעולה ושירצה לקבל ע"ע להתקרב אל המלאכה. אע"ג שלא

действительно, с тех пор евреи совершали невозможные вещи, создавая еврейские общины и организации в совершенно невероятных, безумных условиях.

Руководителем этих работ был Бецалель, внук Хура¹. Того самого Хура, который заплатил жизнью за попытку воспрепятствовать греху золотого тельца. Мишкан должен был стать искуплением этого греха, а, значит, и греха убийства деда Бецалеля (поэтому его родословная и упомянута с включением деда, тогда как в родословной Оолиава назван только его отец)². Отцом Хура был Нахшон бен Аминадав – Нахшон, который вошел в Красное море еще до того, как оно расступилось. Это, безусловно, был великий род. Но главное здесь не собственно готовность Бецалеля реализовать свое славное духовное наследие, но его стремление поделиться этим с другими, дать им тоже такую возможность – ולהורות נתן בלבו³.

Как мог Бецалель быть мастером одновременно во всех необходимых ремеслах?⁴ Золотых дел мастер, даже обученный лучшими в мире учителями, не станет от этого специалистом по работе с серебром, или по работе с медью, или ткачом⁵. Тора говорит нам, что мы нередко сталкиваемся с задачами, которые кажутся невыполнимыми, и, тем не менее, если мы достаточно увлечены и достаточно усердны, мы однажды увидим наши несбыточные мечты сбывшимися. Иногда, учит Мешех хохма, надо сделать решительный шаг, скачок. Самопожертвование такого рода не допускает долгих размышлений и колебаний. Нахшон, а за ним Хур, а за ним Бецалель учат нас: если человек убежден, что нечто должно быть сделано, то, как это ни невероятно, прыжок перенесет его на другую сторону⁶.

למד מעולם אמנות זו. ובאמת כן במלאכת חול שייך נשאת לב לאיזה מלאכה. בד"מ אם בא אדם לעשות בית אומנות ללמד לתינוקות אומנות. והיה מביא הרבה ילדים לבחור במה חפץ לשלוח יד. זה אומר אני רוצה בזה וזה אומר אני רוצה בזה. והבחירה מועלת להם לענין לימודו כמה שנים שיעמוד על תכלית המלאכה שבוחר בה. כך היה במעשה המשכן הבחירה לכל אחד באיזו אומנות היתה מועלת לעשות בלי לימוד כלל. רק בהצלחת ה' לדבר אשר נשאו לבו:

¹ לא ב: ראה קראתי בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה ע"כ חור היה בן מרים וכלב וכלב היה בן חצרון בן פרץ בן יהודה.

² דעת זקנים מבעלי התוספות שמות לא ב: בצלאל בן אורי בן חור - לכך הזכיר בבצלאל אבי אביו מה שלא הזכיר באהליאב אלא אביו. לפי שחור נהרג על מעשה העגל והמשכן בא לכפר על מעשה העגל לכן נזכר כאן במשכן:

³ שמות לה (לד) ולהורות נתן בלבו הוא ואהליאב בן אחיסמך למטה דן: אור החיים, שם: עוד בא לשלול מה שמובא בפרק ג' דיומא (לח). של בית גרמו לא רצו ללמד על מעשה לחם הפנים, של בית אבטיס לא רצו וכו', והודיענו הכתוב כי על אלו יאמר זכר צדיק לברכה (משלי יז), כי היו מורים ומלמדים כל הרוצה: (ותירוץ האי' שלו גם כן נוגע: פירוש לצד שיש חכמים רבים שתהיה חכמתם בלבם לבד, שלא ידעו ללמדה, לזה אמר ולהורות נתן בלבו השכיל חכמת הלימוד:)

⁴ «Он будет способен творить замыслы (искусная ткацкая работа – Раши), работать по золоту, и по серебру, и по меди, и резать по камню для оправления, и резать по дереву, и делать всякую работу» (Шмот, 31:4-5).

⁵ רמב"ן לא ב (כי תשא): והנה הוא פלא שימצא בהם אדם חכם גדול בכסף ובוזהב ובחרושת אבן ועץ וחושב ורוקם ואורג, כי אף בלומדים לפני חכמים לא ימצא בקי בכל האומנות כלם

⁶ משך חכמה לה ל': ויאמר משה אל בני ישראל ראו קרא ה' בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה - הענין דמסירת נפש צריך להיות שלא בחקירה והתחכמות יתירה, ויהודה מסר עצמו בים במסירת נפש כמו דאיתא בתוספתא (ברכות ד-טז, סוטה לו) דסוטה, וכן חור מסר עצמו בעגל, (סנהדרין ז) דחקירה תעכב [ברצון פנימין] מלמסור נפשו על קדוש השי"ת כעדות יעב"ץ החסיד, לכן אמר שבעבור זה שלא חקרו ולא נתחכמו יותר מדאי לכן וימלא אותו בחכמה ובדעת כו' והבן.

При этом Тора говорит странную вещь, как будто бы противоречащую этому мощному выплеску творческой энергии: строя Мишкан – Тора подчеркивает это снова и снова – Бецалель и его помощники строжайше следовали «спецификации»:

לה י (ויקהל) : וכל חכם לב בכס יבאו ויעשו את כל אשר צוה ד'
לח כב (פקודי) : ובצלאל בן אורי בו חור למטה יהודה עשה את כל אשר צוה את משה
לא ו (כי תשא) : ואני הנה נתתי אתו את אהליאב בן אחיסמך למטה דן ובלב כל חכם לב נתתי
חכמה ועשו את כל אשר צויתך
ליא (כי תשא) : ואת שמן המשחה ואת קטרת הסמים לקדש ככל אשר צויתך יעשו

Этот акцент достигает пика в главе «Пкудей», где выражение *ד' אשר צוה* появляется восемнадцать раз!

Этот акцент указывает на главную разницу между *משכן* и *עגל הזהב*. Как бы близко *עגל* не подошел к идее *משכן*, он был продуктом исключительно человеческого творчества.

3. ДВА РУКОВОДИТЕЛЯ СТРОИТЕЛЬСТВА: БЕЦАЛЕЛЬ И ООЛИАВ

Бецалель и Оолиав¹ принадлежали к коленам, занимавшим противоположное положение. Бецалель происходил из колена Иеуды, возглавлявшего походный строй в пустыне, а Оолиав – из колена Дана, которое шло позади всех колен, замыкая процессию. У колена Дана была особая функция – *מאסף כל המחנות*² – собирать все, потерянное другими коленами. Именно члены колена Дана отправились на поиски своих отставших братьев, очутившихся за *ענני הכבוד*, и привели их обратно. Мишкан должен был быть построен лидером, идущим впереди колонны, Бецалелем, и лидером, замыкающим колонну, Оолиавом. Это гарантировало, что весь еврейский народ будет охвачен этой великой и святой деятельностью.

Что совершенно необычно, Всевышний призывает Моше (а, следовательно, и нас) обратить особое внимание на эту замечательную личность, Бецалеля:

לא ב (כי תשא) : א וידבר ד' אל משה לאמר ב) ראה³ קראתי בשם בצלאל בו אורי בן חור
למטה יהודה⁴

¹ בפסוק לח כג : ואתו (עם בצלאל) אהליאב בן אחיסמך למטה דן חרש וחשב ורקם בתכלת ובארגמן ובתולעת השני ובשש.

² במדבר י כה : ונסע דגל מחנה בני דן מאסף כל המחנות לצבאותם ועל צבאו אחיעזר בן עמישדי וכתב רש"י שם בשם הירושלמי שהיה נוסע באחרונה וכל מי שהיה מאבד דבר היה מחזירו לו

³ לשון תתבונן (ספורנו שמות טז כט)

⁴ רמב"ן לא ב : אמר למשה שיראה את הפלא הזה וידע כי הוא מלא אותו רוח אלוקים לדעת כל אלה בעבור שיעשה המשכן ע"ש עוד וגם כלפי השבת ראינו בזה הלשון : שמות טז כט : ראו כי ד' נתן לכם את השבת ושם כתב רש"י והאבן עזרא שהם יראו על ידי הנס שנעשה בכל ערב שבת לתת להם לחם יומיים.

И Моше повторяет это народу:

לה ל: (פקודי) ויאמר משה אל בני ישראל ראו קרא ד' בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה:

Внимательно посмотрите на это чудо – на того, кого Всевышний исполнил רוח אלוקים, чтобы он знал все это. Настоящее же чудо состоит здесь в том, что Всевышний провидел нужды всех поколений – קורא הדורות מראש (ישעיה מא ד), и Его Б-жественное Провидение устроило так, что подобный человек – личность, способная стать בצלאל, – родился именно в этом поколении¹. Б-г, говорит мидраш, показал Моше «Книгу Первого человека», в которой фигурирует Бецалель, и в этом смысл ראה – «Смотри, Я (уже тогда) назвал кого-то в этом поколении именем Бецалель»², или «Я назвал его, используя эманацию моего непроизносимого Имени (בשם), Бецалель»³. בצלאל – тот, чья душа была вписана в самом начале Творения и предназначена находиться בצל קל – в сени, под покровом Всевышнего, почему он обрел способность создать ковчег, который является покровом для Письменной Торы, и כרובים, которые, в свою очередь, являются покровом для ковчега⁴.

Гемара учит, что правило о том, что назначение פרנס требует согласования с общиной (публикой) и ее согласия, выводится из стиха – ראו קרא ה' בשם בצלאל⁵. В соответствии с этим принципом Всевышний спрашивает у Моше, находит ли он подходящим Бецалея. Моше ответил: «Всевышний, если он подходит на твой взгляд, насколько же больше – на мой!» По правде говоря, Моше-рабейну было очень непросто передать Мишкан в чьи-то руки. Разве приказ был дан не ему? Разве это заповедь не для него? Поэтому Всевышний совершает нечто беспрецедентное. Вместо того, чтобы приказать Моше взять Бецалея, как Он поступил в случаях с Иеошуа и Аароном, Всевышний обращается к Моше за согласием: «Что ты об этом думаешь? Ты считаешь его подходящим?»⁶ (И Гемара продолжает, что Всевышний хотел еще и согласия всего

¹ ר' בחיי לב (ב) ראה זה הפלא הגדול שאני קורא הדורות מראש, וקראתי בשם בצלאל בן אורי בן חור להבין סוד המשכן וכליו ולהתעסק במלאכתו,

רמב"ן לב ב: ראה קראתי בשם בצלאל בן אורי בן חור אמר השם למשה ראה קראתי בשם, ומשה אמר לישראל ראו קרא ה' בשם (להלן לה ל) .... ולכן אמר השם למשה שיראה הפלא הזה, וידע כי הוא מלא אותו רוח אלהים לדעת כל אלה בעבור שיעשה המשכן, לכבודו בראו, כי הוא קורא הדורות מראש (ישעיה מא ד), כדרך בטרם אצרך בבטן ידעתך ובטרם תצא מרחם הקדשתיך (ירמיה א ה) ובלשון הזה (לעיל טז כט) ראו כי ה' נתן לכם השבת על כן הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים:

² ולרבותינו בזה מדרש (שמו"ר מ ב) הראה אותו ספרו של אדם הראשון ואמר לו כל אחד התקנתיו מאותה שעה, ואף בצלאל מאותה שעה התקנתי אותו, שנאמר ראה קראתי בשם בצלאל (מובא ברמב"ן, שם)

³ ר' בחיי לב (ב) בשם בצלאל ... רמז זה יש בשם שהוא ה' יתעלה כמו ואדעך בשם (שמות לג, יז), ויבוא לרמוז כי בצלאל והוא הדין לשאר הנביאים כולם שנאצלו בשם הגדול:

⁴ ר' בחיי לב (ב) על כן נקרא בצלאל לפי שמתחילה היה נשמתו רשומה וחקוקה בכח אצילות אל, ואחרי כן יצא וזכה וישב בצלו של אל לעשות הארון שהיה צל של תורה שבכתב, והכפורת עם כרוביו הסוככים בכנפיהם שהיו צל לארון ומששת ימי בראשית היה מתוקן לו:

⁵ ברכות דף נה ע"א: אמר רבי יצחק אין מעמידין פרנס על הצבור אלא אם כן נמלכים בצבור שנאמר ראו קרא ה' בשם בצלאל

⁶ שפתי כהן, שמות לא ב: הרי כשנתמנה אהרן לכהונה לא נמלכו בציבור, והרי ביהושע גם כן לא נמלך בציבור אלא אמר לו קח לך את יהושע. אלא הקב"ה חשש לכבודו של משה שלא תחלש דעתו, לפי שציווי המשכן והכלים היה למשה, שכן בפרשת תרומה אמר

народа. Евреи ответили: «Если он подходящий человек в глазах Всевышнего, если он подходящий человек в твоих глазах, то насколько же больше – в наших!»¹

Бецалель был замечателен не только своим удивительным мастерством, которое он, как казалось, приобрел ниоткуда, но и глубоким, абсолютным пониманием всех идей, которые представлял Мишкан².

Мудрецы говорят, что בצלאל знал, как сочетать буквы тем же путем, как это делалось при сотворении мира³. Это утверждение прямо связано с его деятельностью по строительству Мишкана⁴. Потому что, строя Мишкан, בצלאל, по сути, воссоздавал мир⁵. Всевышний использовал эти буквы, ограничивая Свой свет, чтобы, так сказать, образовать пространство для Своего Творения. Так и Бецалель использовал буквы, чтобы вместить святость Всвышнего в Мишкан⁶.

Сфат эмет указывает, что в создании Мишкана участвовали все способы творческого выражения. Всевышний наделил Бецалеля и Оолиава לב חכמת. Гематрия слова לב – тридцать два, что соответствует числу всех путей знания⁷.

Тридцать девять мелахот шабат представляют все категории творческой деятельности, присущие человеку. Символично, что об этих мелахот мы узнаем из

ועשית מנורת, ועשית שולחן, ואת המשכן תעשה, ועשית קרשים, ועשית פרוכת, ועשית מזבח, ועשית את חצר המשכן, לכך אמר לו ראה אם הגון בצלאל

¹ ברכות דף נה ע"א: אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה משה הגון עליך בצלאל אמר לו רבונו של עולם אם לפניך הגון לפני לא כל שכן אמר לו אף על פי כן לך אמור להם הלך ואמר להם לישראל הגון עליכם בצלאל אמרו לו אם לפני הקדוש ברוך הוא ולפניך הוא הגון לפנינו לא כל שכן

² רמב"ן לא ב: שהוא חכם גדול בחכמה בתבונה ובדעת להבין סוד המשכן וכל כליו למה צוו ועל מה ירמוז

³ ברכות נה ע"א: יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ. כתיב הכא ואמלא אותו רוח אלוקים בחכמה ובתבונה ובדעת, וכתיב התם (משלי ג) ד' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה, וכתיב (שם) בדעתו תהומות נקבעו. והיינו דכשם שביאת העולם היתה בחכמה ותבונה ודעת כך גם מלאכת המשכן היתה בחכמה תבונה ודעת. רש"י: אותיות שנבראו בהן שמים וארץ - על ידי צירופן, ובספר יצירה תני להו: ועיין בתורה תמימה שמות לא ב (דף רכא ס' ז) ביאור יפה לזה

⁴ רמב"ן לב ב: ועוד אמרו (ברכות נה) יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ והענין, כי המשכן ירמוז באלו והוא היודע ומבין סודו:

⁵ Это одно из объяснений, почему Всевышний сказал Моше:

שמות לא ב: ראה קראתי בשם בצלאל בן אורי בן חור (עיין שם ברמב"ן בסוף)

⁶ נתיבות שלום, עמי קצב: ענין אותיות שנבראו בהם שמים וארץ, שעל ידם צמצם הקב"ה את אור אין סוף כדי שיהיה מרום לעמידת העולמות, שבלא זה לא תתכן מציאות הבריאה. ועד"ז יש לומר שבבנין המקדש ... נצרכו להשתמש באותיות שנבראו בהם שמים וארץ, לצמצם נקודה בתוך העולם הזה

⁷ לה לה: מלא אותם חכמת לב: רבינו בחיי: נתיבות החכמה הם ל"ב והנה כל העובדים נקראו ג"כ חכם לב (ולדוגמה לו א ובכמה מקומות).

строительства Мишкана¹. Это означает, что Мишкан был структурой, созданной человеком и отражающей во всей полноте мощь творческого потенциала человека, который сумел низвести в Мишкан Шехину². Создавая мини-мир, человек реализует свою способность быть партнером Всевышнего в этом мире, что вдохновляет его на достижение новых духовных высот³. Чтобы сделать это, Бецалель должен был постичь скрытые корни всей мудрости⁴.

Дано: Тора может быть получена только через Моше-рабейну. Также дано: только Аарон и его потомки могут быть коэнами. И столь же непреложно дано: просто мастер, даже самый талантливый, не мог построить Мишкан – для этого требуется духовная мудрость, а не профессиональная компетентность!⁵

В главе «Ки тиса» Тора описывает мудрость Бецалеля следующим образом:

לא ג: ואמלא אתו רוח אלוקים בחכמה ובתבונה ובדעת ובכל מלאכה (ד) לחשב מחשבת לעשות בזהב ובכסף ובנחשת

¹ מסי' שבת מט: הדור יתבי וקמי בעיא להו הא דתנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת כנגד מי אמר להו רבי חנינא בר חמא כנגד עבודות המשכן אמר להו רש"י, שם: כנגד עבודות המשכן - אותן המנויות שם בפרק כלל גדול היו צריכין למשכן, ופרשת שבת נסמכה לפרשת מלאכת המשכן ללמוד הימנה:

תוס': כנגד כל מלאכה שבתורה - לכאורה נראה דיליף נמי ממשכן שהרי לכך נסמכה פרשת שבת לפרשת משכן ועוד דאי לא יליף ממשכן אם כן היכי ידעינן לדידיה הי נינהו אבות מלאכות והי תולדות דאין סברא לומר שמדעתם ביררו מלאכות החשובות ועשאום אבות ועוד דבהדיא תנן לקמן בהזורק המושיט חייב שכך היתה עבודת הלויים אלא לפי שיש מלאכות דומות זו לזו ואנו עושין שתייהן אבות כגון מרקד ובורר לכך חלקום חכמים להשלים מנין מלאכות שבתורה הואיל וחלוקות קצת זו מזו ואי אפשר לומר כן דלא פליג מדקאמר בסמוך תניא כמ"ד כנגד עבודות המשכן משמע דפליגי ועוד למאן דלית ליה דרשא דמלאכת ומלאכה מנא ליה דחשיב זורה ובורר בשתיים ועוד לקמן משמע דמטעם דכנגד עבודות המשכן גרידא אית לן לאחשובינהו בתרתי דקאמר אביי ורבא בפרק כלל גדול (לקמן עג:): כל מילתא דהואי במשכן אף על גב דאיכא דדמיה לא חשיב לה:

² שפת אמת, ריש כי תשא ד"ה ברש"י: שהרי נעשה השראת השכינה על ידי מלאכות האלה. ושורש כל המלאכות ועבודות ימות החול הם מבחינת המשכן.

³ שפת אמת, תרומה דף 140, ד: ה ועשו לי מקדש: עשיית המשכן הוא הנמצא בעשייה שהרי כל המלאכות היו במשכן ולא נקרא מלאכה רק מה שהיה במשכן שהמשכן הוא התרוממות כל העשייה לרוחניות

⁴ רבינו בחיי לה לה: וכן נאמר בספר יצירה בליב נתיבות פלאות חכמה, ומפני שהחכמה נעלמת מן ההשגה לכך הזכיר בה לשון נתיבות כי לשון דרך הוא רחב אבל נתיב הוא צר עד מאד, ומזה אמר הנביא (ירמיה ו) עמדו על דרכים וראו ושאלו לנתיבות עולם, הזכיר לשון עמידה בדרך שהוא רחב וכן הבטה שאמר וראו אבל בנתיב שהוא צר מזכיר לשון שאלה ואמר ושאלו: והנה מרוב העלמת החכמה אי אפשר להשיג שרשה כי אם ע"י הנתיבות כדמיון חוטי השלחיות שהם נתיבות לגחלים וע"י חוטי השלחיות אדם רואה את הגחלת, וכן בדמיון החוט הנמשך מן הפקעת שע"י החוט ילך אדם למקום הפקעת, וכן בדמיון הסעיפים שבאילן ששורש האילן מחופה תחת הקרקע ולא נודע מקומו וע"י הסעיפים והגידים הנמצאים מתחת מחילות הקרקע ילך האדם אחר השורש וימצאו, וכשהזכיר כאן חכמת לב הכל להגדיל ולהאדיר מעלת בצלאל ואהליאב כי הוא כאלו אמר מלא אותם חכמת השכינה, כענין שכתוב (בראשית ו) ויתעצב אל לבו, וכענין שאלת המלך שלמה (מלכים א ג) ונתתה לעבדך לב שומע, וכן כתיב (שם ה) והי נתן חכמה לשלמה, ולפי שהיו שניהם גדולי האומנים וראשי החכמים העושים במלאכה לכן המשיל הכתוב חכמתם לחכמת השכינה. והזכיר מלת בהמה בתוספת ה"א והיה לו לומר בהם, והענין מפני שהמשיל חכמתם כבר לחכמת השכינה והשכינה נרמזת באות ה"א כאשר הזכירתי לך הרבה פעמים

⁵ העמק דבר שמות לא ב: (ב) ונראה דזהו כוונת ראו כאן. תתבוננו על מעשה המשכן שאינו כמו פלטיץ של מלך שהוא חול ומי שרוצה לעשות אותו ע"י הכשר ידיעה במלאכה קודם שבא לעשות הרי הוא עושה. אבל לא כן המשכן שהוא קודש ויש בו דבר סגולה. וכמו התורה שלא ניתנה אלא ע"י משה. וכהונה ע"י אהרן. כך המשכן לא הי' אפשר להעשות ע"י שום בע"מ היותר גדול בעולם אלא ע"י בצלאל. ולא משום שהי' תחלה אומן גדול אלא שהקב"ה מלא אותו עתה ידיעה הנצרכת לזה ומוזה ראוי להתבונן גדולת וקדושת הבנין. וא"כ ראוי להזהר בו. וזהו כוונת ראו שאמר משה לישראל להלן בפרשה ויקהל:

Тора говорит, что Бецалель обладал хохма, бина (тевуна) и даат. Это три разные, самостоятельные вещи, но они опираются одна на другую. Они представляют собой три уровня мудрости. Хохма – это абстрактное интеллектуальное понимание¹. Бина – это эмоциональное усвоение мудрости, когда человек чувствует себя совершенно освоившимся с этим знанием, состоит с ним как бы «в личных отношениях» и, следовательно, понимает, когда и как оно применимо и когда не применимо к его жизни². Даат – это перевод знания в действие. Этот уровень представляет собой полное единство между человеком и знанием, абсолютную связь с этим знанием, а не просто применение соответствующей информации. Человек, обладающий даат, полностью слит со знанием³.

Бецалель не только обладал глубочайшей мудростью, о которой мы говорили, но он полностью овладел всей мудростью. Имя «Бецалель» – «в сени Всевышнего» – отражает его сущность⁴. Он жил идеей сочетания букв и всем, что из этого следует. Его действия естественно проистекали прямо из его глубокого понимания Торы. Если Мишкан, как мы уже говорили, – модель человека, то Бецалель был более близок к образу «ходячего» Мишкана, чем кто бы то ни было другой в этом великом поколении. Легко могло случиться, что человек такого уровня мог бы ощущать полную отчужденность от людей, жить в своем собственном духовном мире, не видя возможности объяснить себя ближнему. Но слияние Бецалея с мудростью было таково, что он был способен передать собратьям-евреям, как надо осуществить строительство⁵.

Бецалель полностью владел глубочайшей кабалистической мудростью и знал, как воплотить ее в Мишкане. Соответственно он глубоко понимал, что такое человек, моделью которого являлся Мишкан. Он должен был понимать и себя как личность глубже, чем кто бы то ни было до него или после. Этот великий человек знал, что не обладает мастерством, необходимым для строительства Мишкана. В момент, когда Бецалель дошел до предела своих человеческих возможностей в выполнении этой работы и не мог двигаться дальше, он вышел за свои пределы – и добился успеха. Он сумел это сделать, потому что у него не было выбора: работа должна была быть сделана. Именно потому, что он это сознавал, ему удалось ее выполнить. Он не пытался быть «творческим», скорее, он следовал логике необходимости. А это и есть в действительности еврейское творчество.

---

¹ רש"י שמות לא : ג - מה שאדם שומע מאחרים ולמד

² רש"י (שם) : מבין דבר מלבו מתוך דברים שלמד

³ רש"י (שם) : רוח הקודש

⁴ ברכות נה : א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן, בצלאל על שם חכמתו נקרא, בשעה שאמר הקב"ה למשה לך אמור לבצלאל לעשות משכן ארון וכלים הלך משה אמר לו עשה ארון כלים ומשכן. אמר לו : 'משה רבינו, מנהגו של עולם אדם בונה בית ואח"כ מכניס לתוכו כלים ואתה אומר לי עשה ארון וכלים ומשכן! כלים שאני עושה להיכן אכניסם? שמא כך אמר לך הקב"ה : משכן, ארון וכלים?' אמר לו : 'שמא בצל קל היית וידעת.' (מובא בקיצור ברש"י לח כב – פקודי)

⁵ שמות לה (לד) ולהורת נתן בלבו הוא ואהליאב בן אחיסמך למטה דן : אור החיים לה לד : ולהורת נתן וגוי פירוש לצד שיש חכמים רבים שתהיה חכמתם בלבם לבד, שלא ידעו ללמדה, לזה אמר ולהורות נתן בלבו השכיל חכמת הלימוד :

Есть тут и еще один момент. Бецалель и Оолиав руководили самой святой из когда-либо существовавших командой мастеров. Они проявили всю свою творческую мощь, буквально следуя при этом указаниям Всевышнего, и делали это именно как команда. А отсюда следует, что миф, будто реализация творческого начала непременно требует разрушения рамок духовных и алахических принципов и будто бы человек должен непременно подчеркивать себя как индивидуальность, чтобы почувствовать, что он полностью реализует свой потенциал, этот миф ложен.

Команда Бецалеля подобралась, чтобы исполнить самую великолепную из симфоний – построить Мишкан. Если они были оркестром, то Всевышний был их композитором, Моше – музыкальным руководителем, а Бецалель – дирижером. Даже уникальные солисты в оркестре подчиняются дирижеру, иначе Мишкан был бы неслаженным шумом, а не симфонией.